
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336(477)

К. В. Повжик, аспірант

**ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ
ТУРБУЛЕНТНОСТІ**

Анотація. У статті обґрунтована необхідність дослідження фінансового ринку та визначена його роль у розвитку економіки. Проаналізовані основні сектори фінансового ринку: банківський сектор, валютний та фондовий ринки, ринок небанківських фінансових установ. Визначені основні особливості їхнього розвитку. Сформовані рекомендації, щодо покращення поточної ситуації.

Ключові слова: фінансовий ринок, банківський сектор, валютний ринок, лізинг, страхування, фондовий ринок.

Е. В. Повжик, аспірант

**ФИНАНСОВЫЙ СЕКТОР УКРАИНЫ: ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ
ТУРБУЛЕНТНОСТИ**

Аннотация. В статье обоснована необходимость исследования финансового рынка и определена его роль в развитии экономики. Проанализированы основные секторы финансового рынка: банковский сектор, валютный и фондовый рынки, рынок небанковских финансовых учреждений. Определены основные особенности их развития. Сформированы рекомендации по улучшению текущей ситуации.

Ключевые слова: финансовый рынок, банковский сектор, валютный рынок, лизинг, страхование, фондовый рынок.

K. V. Povzhyk, Postgraduate Student

FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE: FACTORS OF DEVELOPMENT IN TURBULENT TIMES

Abstract. The necessity of the financial market investigation and its role in the economic development are determined. The major sectors of the financial market: banking, foreign exchange and stock markets, the market of non-bank financial institutions are analysed and the main peculiarities of their development are defined. Recommendations for improvement of the current situation are suggested.

Keywords: financial market, banking sector, foreign exchange market, leasing, insurance, stock market.

Актуальність теми дослідження. В сучасних економічних реаліях важко переоцінити роль фінансового сектору, адже саме він забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки. Тому питання забезпечення стабільності функціонування фінансового сектору, причини, що її порушують та об'єктивна оцінка сучасного стану фінансового ринку України є актуальним питанням сьогодення.

Постановка проблеми. У розвинених країнах фінансові ринки є досить ефективними. Вітчизняний фінансовий сектор на сьогодні не відповідає потребам української економіки та є вразливим до зовнішніх та внутрішніх коливань ринкової кон'юнктури та економічних потрясінь.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми та особливості розвитку фінансового ринку України було досліджено такими відомими вітчизняними науковцями як: І. Алексєєв, О. Барановський, О. Вовчак, В. Геєць, О. Кіреєв, В. Корнеєв, О. Костюк, В. Міщенко, Т. Смовженко, В. М. Опарін, О. Р. Романенко, В. Стельмах, І. О. Школьник та ін.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Постановка завдання. На сьогодні фінансовий ринок потребує удосконалення, визначення основних векторів його зміцнення, розробки довгострокової стратегії росту. Метою статті є дослідження його стану та основних чинників, що впливають на його розвиток в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси, що відбуваються у світовій економіці, значним чином видозмінюють фінансовий ринок як на глобальному, так і локальному рівнях. Поштовхом до перегляду критеріїв фінансової стабільності, ролі держави у регулюванні діяльності суб'єктів фінансового ринку стала масштабність фінансово-економічної кризи 2008 р., причому гостроту проблеми обумовлює те, що світова економіка все ще перебуває в рецесії після неї.

В цьому аспекті чільне місце займає питання вітчизняного фінансового ринку в розрізі сегментарного аналізу з метою виявлення диспропорцій його розвитку та його приведення до міжнародних норм та стандартів. Дослідження фінансового ринку України є дуже важливим аспектом, оскільки останній є домінуючою рушійною інвестиційної складової реального сектору економіки.

Для визначення причин, що стримують розвиток фінансового ринку України, проведемо аналіз усіх його складових. Для початку розглянемо структуру активів фінансового ринку України за секторами (табл.1).

Таблиця 1

Структура активів за секторами фінансового ринку України за 2008-III кв. 2014 рр.
(млрд. грн.)

Фінансові активи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	III кв. 2014
Фінансовий ринок	1464,1	1549,9	1737,6	1882,9	1967,1	2134,5	2482,3
Депозитні корпорації	1267,9	1322,3	1468,9	1584,0	1608,7	1747,9	2046,0
% до підсумку	87%	85%	85%	84%	82%	82%	82%
Активи банків	926,1	880,3	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1343,4
% до підсумку	63%	57%	54%	56%	57%	60%	54%
Небанківський фінансовий ринок	196,2	227,6	268,7	298,9	358,4	386,6	436,2
% до підсумку	13%	15%	15%	16%	18%	18%	18%
Інші фінансові посередники	98,5	114,3	142,3	180,3	224,7	250,1	293,1
Допоміжні фінансові організації	54,2	70,2	79,0	70,1	76,5	70,9	75,1
Страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди	43,5	43,1	47,4	48,5	57,3	65,7	68,0

Джерело: http://nssmc.gov.ua/user_files/content/965/1427444686.pdf

Наведені дані ілюструють тенденцію, характерну для країн, в яких відбувається становлення ринкових відносин – домінування банківського сектору. Зокрема, співвідношення активів депозитних корпорацій і небанківського фінансового сектору складало у 2008 р. 87% і 13% відповідно, 2013 – 82% і 18%. Хоча превалювання банківського сектору залишилось, проте його питома вага зменшилась. Самі ж активи фінансового сектору протягом досліджуваного періоду демонструють тенденцію до зростання в абсолютному вираженні, але зазначимо, що ріст у 2008-2009 та протягом 2014 р. пов'язаний з переоцінкою активів у зв'язку із девальвацією гривні.

Оскільки фінансовий ринок України є банкоцентричним, розглянемо основні показники його розвитку у табл. 2.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Таблиця 2

**Основні показники діяльності банківського сектору України за 2007- 2014 рр.
(млрд. грн.)**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Номінальний ВВП	720,7	948,1	913,3	1082,6	1316,6	1411,2	1454,9	1566,7
Ланцюговий темп росту, %	100	131,5	96,3	118,5	121,6	107,2	103,1	107,7
Активи	599,4	926,1	880,3	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9
Ланцюговий темп росту, %	100	154,5	95,1	107,0	111,9	106,9	113,4	103,0
Доходи банків	68,2	122,6	142,9	136,8	142,8	150,4	168,9	210,2
Витрати банків	61,6	115,3	181,4	149,9	150,5	145,6	167,5	263,2
Фінансовий результат	6,6	7,3	-38,5	-13,1	-7,7	4,8	1,4	-53,0

Джерело: <http://www.bank.gov.ua/>

Показники номінального ВВП, активів, кредитного портфелю у 2007-2008 рр. зростали. Проте, варто відмітити, що темп росту ВВП склав 131,5%, а активів банківського сектору - 155%. Це свідчить про невиправдане розширення банківського сектору та нарощення його спекулятивної складової [10]. В результаті нарощення ризиків в системі та впливу кризи 2008-2009 рр. загальні збитки у 2009 р. склали 38,5 млрд. грн. У 2013 р. можна спостерігати схожу тенденцію – перевищення темпів росту показників банківського сектору над макроекономічними в результаті чого банківський сектор знову стає вразливим до загострення соціально-політичної ситуації в країні. Наслідками стало введення тимчасової адміністрації та ліквідація більш ніж 50 банків, зростання збитків банківського сектору у 2014 р. до 53 млрд. грн., тотальна втрата довіри до банківських установ серед населення.

Окремої оцінки варте співвідношення кредитів та депозитів у банківському секторі країни. Протягом 2007-2014 рр. обсяг виданих кредитів постійно перевищував обсяги депозитного портфелю. Це свідчить про недовіру домогосподарств до банківських установ як інструмента інвестицій. Це підтверджує і динаміка депозитного портфелю (табл. 3). Зокрема, протягом досліджуваного періоду цей показник мав від'ємну динаміку (скорочення на 6,9%) лише у 2009 р., що пояснюється світовою фінансовою кризою, проте зростання останніх років обумовлено переоцінкою валютних депозитів. Згідно даних НБУ, обсяг гривневих депозитів у 2013 р. склав 421,8 млрд. грн., у іноземній валюті – 248,2 млрд. грн. Аналогічні показники станом на кінець 2014 р. складають 365,5 млрд. грн. і 309,6 млрд. грн. відповідно, у 2015 р. 391,9 та 324,8 млрд. грн.

Таблиця 3

Динаміка депозитного портфелю банківського сектору України у 2006-2015 рр.

	Обсяги депозитного портфелю, млрд. грн.	Темп росту, %	Обсяги депозитів у гривні, млрд. грн.	Темп росту, %	Обсяги депозитів в іноземній валюті, млрд. грн.	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6	7
2006	185,9	100,0	115,1	100,0	70,8	100,0
2007	283,9	152,7	192,3	167,1	91,6	129,4
2008	359,7	126,7	201,8	104,9	157,9	172,4
2009	335,0	93,1	173,1	85,8	161,9	102,5
2010	416,7	124,4	239,3	138,2	177,4	109,6

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА*Продовження таблиці 3*

1	2	3	4	5	6	7
2011	491,8	118,0	280,4	117,2	211,4	119,2
2012	572,3	116,4	320,3	114,2	252	119,2
2013	670,0	117,1	421,8	131,7	248,2	98,5
2014	675,1	100,8	365,5	86,7	309,6	124,7
2015	716,7	106,2	391,9	107,2	324,8	104,9

Джерело: <http://www.bank.gov.ua/>

Як бачимо, у 2014 обсяг гривневих депозитів скоротився в абсолютному вираженні, аналогічний показник в іноземній валюті зріс, але, враховуючи девальвацію національної валюти, можемо говорити про те, що населення масово вилучало і ці вклади. У 2015 р. обсяги вкладів у національній і в іноземній валюті дещо зросли. Зростання гривневих депозитів обумовлено тим, що частина населення все ж повернула свої депозити з метою хоча б часткового захисту від інфляції, частина отримала кошти від Фонду гарантування вкладів та розмістила їх переважно в банках-агентах. Обсяги відтоку вкладів в іноземній валюті все ще залишаються високими – про це свідчать темпи приросту депозитного портфелю, які в порівнянні з рівнем девальвації національної валюти є досить незначними.

Безумовно, поточна ситуація в банківському секторі загострюється зниженням платоспроможності позичальників (табл. 4).

*Таблиця 4***Динаміка кредитного портфеля та проблемної заборгованості банківського сектору України за 2006-2014 рр.**

	Кредитний портфель, млрд. грн.	Темп росту, %	Проблемні кредити, млрд. грн.	Темп росту, %	Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %
2006	245,2	100,0	4,5	100,0	1,8
2007	426,9	174,1	6,4	142,2	1,5
2008	734,0	171,9	18,02	281,6	2,5
2009	723,3	98,5	69,9	387,9	9,7
2010	732,8	101,3	84,9	121,5	11,6
2011	801,8	109,4	79,3	93,4	9,9
2012	815,1	101,7	72,5	91,4	8,9
2013	910,8	111,7	70,2	96,8	7,7
2014	1020,7	112,1	135,9	193,6	13,3

Джерело: <http://www.bank.gov.ua/>

Кредитний портфель протягом 2006-2008 рр. щороку збільшувався майже вдвічі. Скорочення у 2009 р. було обумовлене фінансовою кризою, воно не було досить масштабним в абсолютному вираженні, оскільки валютні кредити були переоцінені у зв'язку з девальвацією національної валюти. Разом з цим зросла частка проблемних кредитів у кредитному портфелі у 2009 р. до 9,7%, подальше нарощення цього показника до 11,6% у 2010 р. пояснюється рецесією в економіці [4]. Протягом 2011-2013 рр. цей показник поступово скорочувався за рахунок зниження обсягів проблемних кредитів і нарощення кредитного портфелю. У 2014 р. обсяг проблемної заборгованості банків зріс майже вдвічі до 135,9 млрд. грн. (13,3 % від загального обсягу кредитів).

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

В результаті вищеописаних чинників, спостерігається значний відтік капіталу іноземних інвесторів. Зокрема, у 2015 р. Європейський банк реконструкції і розвитку придбав 30% акцій Райфайзен банк Аваль, крім цього також планується збільшення його частки в ПАТ Укрсиббанк з 15 до 40%. Однією з гучних угод початку 2016 р. став продаж ПАТ Укрсоцбанк (дочірній банк італійського Unicredit Group). Власником 99,8% частки Unicredit Group в ПАТ Укрсоцбанк стане консорціум Альфа Груп. Натомість італійський холдинг отримає 9,9% акцій в АВН Holdings (материнська компанія Альфа Груп).

Однією зі складових фінансового ринку є валютний ринок. За останні роки він зазнав значних потрясінь, серед яких стрімка девальвація національної валюти. Офіційна вартість 100 доларів США за 2006-2015 рр. наведена на рис. 1.

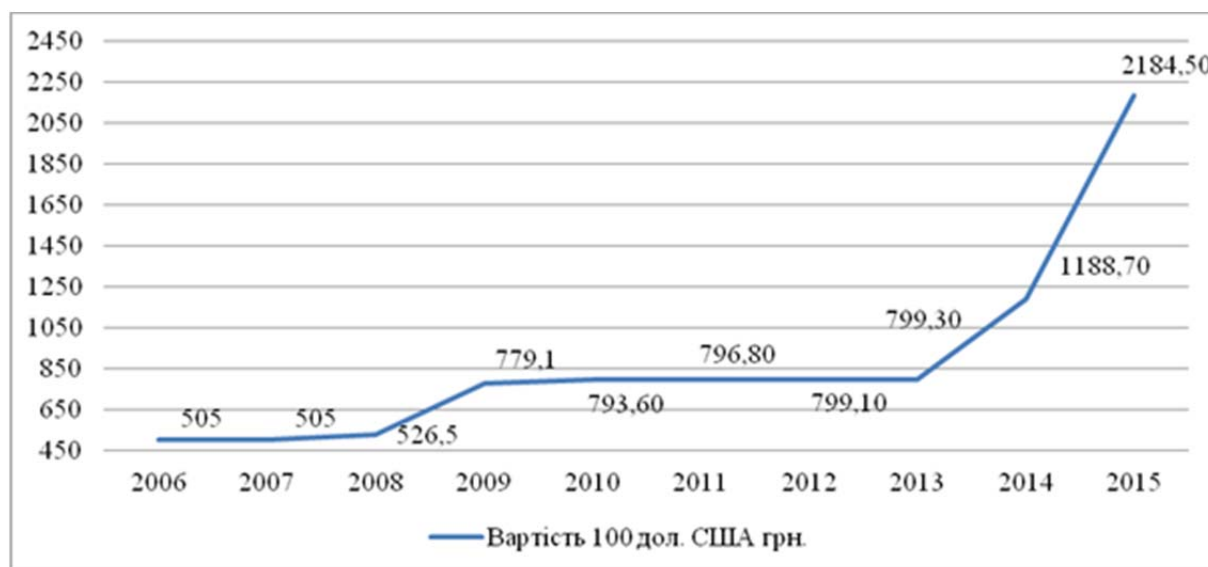

Рис. 1 Офіційний курс долара у 2006-2015 рр. [7]

З наведених вище даних бачимо, що відбулося падіння гривні у 2013-2015 рр. майже втричі. Це в свою чергу вплинуло значною мірою і на фінансовий ринок дестабілізуючи його. Для стримування паніки серед населення Національний банк України ввів додаткові податки на придбання валюти та обмеження на купівлю та зняття валюти з рахунків, але це призвело лише до збільшення частки сірого та чорного валютних ринків та значного відхилення курсів. Значною мірою такі процеси ускладнили діяльність суб'єктів господарювання [1].

Через вищеописані причини НБУ здійснював рефінансування комерційних банків. Проте досить часто воно виконувалось виходячи не з якісних критеріїв, а з політичних вподобань. Зокрема обсяги кредитів, наданих більш ніж на 30 днів у 2014 р. склали 115,6 млрд. грн., у 2015 р. 17,3 млрд. Зниження обсягів рефінансування пояснюється виснаженням золотовалютних резервів (рис. 2), які ще були паралельно направлені на підтримку валютного курсу.

Як бачимо, у 2014 р. об'єм золотовалютних резервів сягнув мінімуму 7533 млн. дол. США. У 2015 р аналогічний показник склав 13300 млн. дол. США, що значною мірою було обумовлено отриманням кредитів від МВФ: 2 транші у 2014 р. у розмірі 4,6 млрд. дол. та 2 транші у 2015 р. у розмірі 6,5 млрд. дол. США.

Фондовий ринок є важливою складовою фінансового ринку країни. Його основними функціями є обмеження монополізму, створення конкуренції на ринку фінансових ресурсів, забезпечення їх ефективного перерозподілу. На сьогодні фондовий ринок України можна охарактеризувати як слабкий та слаборозвинений. Він абсолютно не виконує жодної із вищеописаних функцій.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Рис. 2 Обсяги золотовалютних резервів НБУ 2006-2015 рр. [7]

Як бачимо з табл. 5, обсяги біржових контрактів з цінними паперами протягом 2007-2014 рр. постійно зростали, крім 2009 р. Подальші темпи росту біржових контрактів значно перевищують темпи росту ВВП країни, що вказує на те, що в післякризовий період операції фондового ринку носили переважно спекулятивний характер [1].

Таблиця 5

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами та їхня структура за організаторами торгів у 2007-2014 рр.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ПФТС	30,8	34	14	61	88,9	89,5	102,4	99,9
% до підс.	87,7	89,9	38,9	46,5	37,7	33,9	21,7	15,9
Перспектива	0,4	1,4	11,4	36,6	79,1	146	289,2	496,1
% до підс.	1,1	3,7	31,7	27,9	33,5	55,2	61,2	78,8
Українська біржа	-	-	3,3	27,5	63,9	24,1	10,3	8,6
% до підс.	-	-	9,2	20,9	27,1	9,1	2,2	1,4
ПФБ	0,04	0,2	1,0	0,2	0,3	0,7	13,1	12,7
% до підс.	0,1	0,6	2,7	0,2	0,1	0,3	2,8	2,0
УМФБ	0,5	1,2	0,5	2,7	2,1	2,1	11,8	10
% до підс.	1,5	3,1	1,4	2,0	0,9	0,8	2,5	1,6
Інші	3,3	1,0	9,1	30,8	65,4	26,0	55,7	2,1
% до підс.	9,5	2,7	25,4	23,5	27,7	9,8	11,8	0,3
Всього	35,1	37,8	36	131,3	235,8	264,3	472,2	629,4
Темп росту, %	100,0	107,7	95,2	364,7	179,6	112,1	178,7	133,3

Джерело: <http://www.nssmc.gov.ua/>

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, станом на 1 січня 2015 р. в Україні зареєстровано 10 організаторів торгів на фондовому ринку. Світовий досвід дозволяє стверджувати, що така кількість є досить великою, для організації ефективної біржової діяльності достатньо значно меншої кількості. Зокрема, в США, країні, що є світовим лідером бір-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

жової діяльності нараховується 11 фондових бірж, Великобританії – 5, Швеції, Швейцарії, Нідерландах – 1. Велика кількість організаторів торгів на ринку цінних паперів, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на фінансові інструменти, провокує спекуляції.

Отже, проведемо структурний аналіз обсягу біржових контрактів за фондовими біржами (табл. 5). Згідно даних НКЦПФР, у 2007-2008 рр. лєвова частка біржових контрактів була укладена через ПАТ «Фондова біржа ПФТС» - 87,7% та 89,9% відповідно, у 2010 р. частка цієї біржі скоротилась більш ніж вдвічі до 38,9%, у 2014 р. 15,9% (99,9 млрд. грн.) і стала другою за розміром біржею на ринку цінних паперів України. Натомість значною мірою наростила свої позиції біржа ПАТ «Фондової біржі «Перспектива» – з 1,1% у 2007 р. вона наростила обсяги торгів до 78,8% у 2014 р. та 496,1 млрд. грн. у абсолютному вираженні. Загалом наведені дані демонструють, що на 2 біржі вітчизняного фондового ринку припадає 94,7% (596 млрд. грн.), на 5 перших бірж - 99,7% (627,3 млрд. грн.). Проте, враховуючи потреби держави та досвід зарубіжних країн, зазначимо, що навіть функціонування п'яти торгових площадок ускладнює контроль над операціями з цінними паперами та сприяє розповсюдженню маніпулювання вартістю цінних паперів, що котируються.

На сьогодні біля 90% інструментів на фондовому ринку України використовується для уникнення сплати податків та для «відмивання» грошей. З метою підвищення кількісних та якісних показників фондового ринку Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку здійснюється ряд заходів. Одним із таких є набуття чинності Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Цей нормативно-правовий акт встановлює нові вимоги до надання ліцензій для суб'єктів господарювання, зокрема і для тих, що здійснюють діяльність на фондовому ринку. Результатом стало відкликання ліцензії у 2 організаторів торгів - ПАТ «Фондова біржа ПФТС» та ПАТ «Українська біржа». Також у 2015 р. була відкликана ліцензія у ПрАТ "Українська міжнародна фондова біржа" – причиною стала необхідність проведення перевірки у ході провадження про правопорушення на фондовому ринку. Описані вище події свідчать про формування монополії на фондовому ринку в особі ПАТ «Фондової біржі «Перспектива».

Розглянемо структуру торгів на фондовому ринку за 2007-2014 рр. (табл. 6). За досліджуваний період відбулись значні зміни в структурі торгів. Поступово скоротилась частка акцій з 38,7% (13,6 млрд. грн.) у 2007 р. до 4,2% (26,6 млрд. грн.) у 2014 р. та облігацій підприємств з 49,5% (17,4 млрд. грн.) у 2007 р. до 5,4% (33,8 млрд. грн.) у 2014 р. Структура була змінена на користь державних облігацій: їхня частка зросла з 8% (2 млрд. грн.) у 2007 р. до 87,9% (553,3 млрд. грн.) у 2014 р. Основною причиною такого зростання ринку облігацій внутрішньодержавної позики є політика уряду, направлена на погашення дефіциту бюджету шляхом випуску боргових цінних паперів. Також значний обсяг ОВДП емітується для здійснення рефінансування старих зобов'язань, термін погашення по яких настав. Нерозвиненим залишається ринок похідних цінних паперів, станом на кінець 2014 р. їхня питома вага у загальних обсягах торгів склала 1,5% (9,6 млрд. грн.), що в свою чергу не дає можливості учасникам ринку хеджувати ризики та захистити себе від цінових коливань на товарному, фондовому та валютному ринках.

Таблиця 6

Структура торгів на фондовому ринку України за фінансовими інструментами за 2007-2014 рр., млрд. грн.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Акції	13,6	11,8	13,5	52,7	79,22	23,4	45,3	26,6
% до підс.	38,7	31,2	37,5	40,1	33,6	8,9	9,6	4,2
Облігації підприємств	17,4	16,6	7,07	6,71	21,42	26,4	49,4	33,8
% до підс.	49,5	43,9	19,6	5,1	9,1	10,0	10,5	5,4
Облігації місцевих позик	0,8	0,46	0,03	0,14	0,5	6,4	0,9	0,6
% до підс.	2,3	1,2	0,1	0,1	0,2	2,4	0,2	0,1

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Продовження таблиці 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Державні облигації України	2,8	8,6	8,2	60,9	99,1	179,1	351,3	553,3
% до підс.	8,0	22,8	22,8	46,4	42,0	67,8	74,4	87,9
Деривативи	0,05	0,12	0,05	3,7	23,8	25	21,4	9,6
% до підс.	0,1	0,3	0,1	2,8	10,1	9,5	4,5	1,5
Інші цінні папери	0,49	0,22	7,15	7,15	11,76	4	3,9	5,5
% до підс.	1,4	0,6	19,9	5,4	5,0	1,5	0,8	0,9
Усього	35,1	37,8	36	131,3	235,8	264,3	472,2	629,4

Джерело: <http://www.nssmc.gov.ua/>

Сектор фінансових послуг включає в себе страхові компанії, недержавне пенсійне забезпечення, лізингові компанії та ін. Найбільш капіталізованим серед них є ринок страхових послуг. Розглянемо основні показники розвитку страхового ринку (табл. 7).

Таблиця 7

Основні показники розвитку страхового ринку України у 2007-2014 рр.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Валові страхові премії, млрд. грн.	18,0	24,0	20,4	23,1	22,7	21,5	28,7	26,8
Валові страхові виплати, млрд. грн.	4,2	7,1	6,7	6,1	4,9	5,2	4,7	5,0
Рівень валових виплат, %	23,3	29,6	32,8	26,4	21,6	24,2	16,4	18,7
Обсяг сформованих страхових резервів, млрд. грн.	8,4	10,9	10,1	11,4	11,2	12,6	14,4	15,8
Загальні активи страховиків, млрд. грн.	32,2	41,9	42,0	45,2	48,1	56,2	66,4	70,3
Номинальний ВВП	720,7	948,1	913,3	1082,6	1316,6	1411,2	1454,9	1566,7
Частка валової страхової премії у ВВП, %	2,5	2,5	2,2	2,1	1,7	1,5	2,0	1,7
Частка активів страховиків у ВВП, %	4,5	4,4	4,6	4,2	3,7	4,0	4,6	4,5

Джерело: <http://nfp.gov.ua/>

Згідно даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на кінець 2014 р. кількість страхових компаній становила 382, що на 25 менше ніж у 2013 р. Частка валових страхових премій у ВВП складає 1,7%, що на 0,3% менше ніж у минулому році. Скорочення цього показника пояснюється зменшенням обсягів надходжень валових страхових премій в абсолютному вираженні з 28,7 млрд. грн. у 2013 р. до 26,8 млрд. грн. у 2014 р. (на 6,6%). Зменшення валових страхових премій відбулось за рахунок таких видів страхування: страхування майна скоротилось на 15%; страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ на 32,7%; страхування відповідальності перед третіми особами на 20,8%. Натомість зросли валові премії зі страхування фінансових ризиків на 12,5%, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів на 38,8%, медичне страхування 9,3%.

Протягом досліджуваного періоду обсяги страхових резервів зросли майже вдвічі з 8,4 млрд. грн. у 2007 р. до 15,8 млрд. грн. у 2014 р. Загальні активи страховиків протягом 2007-2014 рр. постійно зростали, та у 2014 р. становили 70,3 млрд. грн. (4,5% від ВВП). Для порівняння аналогічний показник у розвинутих країнах є значно вищим і становить: Великобританія - 96,5%, США

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- 45,2%, Японія - 66,9%, Франція - 63,0%, Німеччина - 45,5%. Хоча страховий ринок активно розвивається, рівень його покриття залишається все ще досить низьким – 3-5%, для порівняння у країнах Західної Європи він складає понад 95% [9].

Одним із джерел залучення довгострокових фінансових ресурсів в економіку є недержавне пенсійне забезпечення. Сума пенсійних внесків станом на кінець 2014 р. складає 1,8 млрд. грн., що 13,9% більше в порівнянні з попереднім роком. Загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на кінець 2014 р. становила 2 469,2 млн. грн., що на 18,2 %, або на 379,4 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. Виходячи з вищезазначених даних бачимо, що рівень розвитку цього сектору також є вкрай низьким, що пов'язано з низьким рівнем популярності цих послуг серед населення, а також низьким рівнем доходів останніх.

Лізинг є одним із джерел залучення капітальних інвестицій для структурної перебудови та оновлення основних фондів [2]. На жаль, цей сегмент фінансового ринку також є досить слабо-розвиненим. Станом на кінець 2014 р. в Україні було зареєстровано 267 юридичних осіб, що надають послуги лізингу. В порівнянні з 2013 р. їхня кількість зросла на 13 од. Розглянемо вартісну структуру договорів лізингу за 2007-2014 рр. (табл. 8.).

Загалом динаміка договорів лізингу у 2007-2014 рр. була позитивною, крім 2009 р. та 2014 р. У першому випадку зниження було обумовлено світовою фінансовою кризою у другому - нестабільною соціально-політичною ситуацією. Динаміка показників лізингової діяльності повністю корелює із загальними тенденціями фінансового ринку.

Таблиця 8

Вартісна структура договорів лізингу за галузями у 2007-2014 рр.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вартість договорів	20,2	28,5	27,2	30,6	33,6	41,5	67,1	58,6
Транспорт	12,9	14,6	16,1	18,1	19,3	24,1	48,2	36,6
% до підсумку	63,8	51,2	59,1	59,3	57,4	58,1	71,7	62,6
Сфера послуг	0,6	2,2	2,2	1,5	2,1	2,0	1,4	1,2
% до підсумку	3,0	7,7	8,1	5,0	6,2	4,8	2,0	2,0
Сільське гос-во	3,0	2,3	3,2	4,0	4,8	7,9	9,4	11,2
% до підсумку	14,8	8,1	11,7	13,0	14,2	19,0	14,0	19,2
Будівництво	2,1	4,3	3,0	2,5	2,3	2,1	1,9	2,0
% до підсумку	10,4	15,1	11,0	8,3	6,7	5,0	2,8	3,4
Інші	1,6	5,1	2,7	4,4	5,2	5,4	6,3	7,5
% до підсумку	8,0	17,9	10,1	14,4	15,5	13,1	9,4	12,9

Джерело: <http://nfp.gov.ua/>

Питома вага договорів у транспортній галузі коливалась протягом досліджуваного періоду в діапазоні 51-72%, але постійно була домінуючою. Друга галузь за обсягом укладених договорів лізингу – сільське господарство – 19,2% від усіх укладених договорів або 11,2 млрд. грн. у абсолютному вираженні. Спостерігається скорочення питомої ваги договорів лізингу у сфері послуг: максимальна частка складала 8,1% (2,2 млрд. грн.) у 2009 р., у 2014 р. – 2% (1,2 млрд. грн.). Станом на кінець 2014 р. питома вага договорів у сфері будівництва складала 3,4% (2 млрд. грн.), у 2013 р. цей показник був нижчим і складав 2,8% від усіх укладених договорів (1,9 млрд. грн.).

Виходячи з проведеного аналізу та встановлених особливостей функціонування вітчизняного фінансового ринку, пропозиції для його подальшого розвитку пропонуємо умовно розділити на загальні (ті, що стосуються фінансового ринку в цілому) та спеціальні (стосуються певних секторів). Таким чином, до заходів загального характеру пропонуємо:

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- ґрунтовний перегляд підходу до регулювання вітчизняного фінансового ринку шляхом переходу від секторальної моделі регулювання фінансового ринку до моделі на основі завдань («двох вершин»), одним із завдань якої має стати обґрунтування граничних темпів приросту кредитного портфелю банків та грошової пропозиції, а також розробка та постійний моніторинг системи показників, що вказують на настання фінансової крихкості і введення заходів щодо обмеження інвестиційної діяльності фінансових установ на цей період;

- удосконалення законодавства з питань захисту прав інвесторів;
- підвищення рівня фінансової грамотності серед населення та суб'єктів господарювання;
- вдосконалення нормативно-правового забезпечення, що регулює діяльність усіх секторів фінансового ринку.

До спеціальних заходів відносимо наступні:

- подальше очищення банківського сектору від неефективних банків, удосконалення механізму рефінансування, вдосконалення вимог щодо нормативів достатності капіталу, уніфікація звітності згідно міжнародних вимог та підвищення її прозорості, надання пільг комерційним банкам, що кредитують пріоритетні галузі економіки;

- стабілізація валютного ринку шляхом вирівнювання офіційного та ринкового курсів, відміни додаткових платежів за валютообмінні операції, введення переліку критичного імпорту, викуп валюти від експорту через НБУ і забезпечення експортерам права купівлі валюти у регулятора;

- підвищення ролі фондового ринку шляхом підвищення прозорості його діяльності, розбудова інфраструктури ринку, збільшення пропозиції фінансових інструментів, укрупнення та консолідація існуючих фондових бірж, його демонополізація для забезпечення конкурентоспроможних умов його розвитку;

- стимулювання діяльності в сфері лізингу та страхової діяльності, запровадження пільг для лізингоотримувачів у пріоритетних для держави галузях, стимулювання банківських установ до активізації своєї діяльності у цьому напрямі шляхом надання їм преференцій, зниження вартості нотаріальних послуг, створення лізингових центрів, що спеціалізуються на наданні лізингових послуг та розробці програм збору та аналізу попиту і пропозиції на обладнання та транспорт для покращення пропозиції лізингу та ін.

Висновки. Таким чином, подальший розвиток фінансового ринку потребує розробки комплексної стратегії, що враховуватиме розвиток усіх його секторів. Важливим є моніторинг і своєчасне її коригування відповідно до змін ринкової кон'юнктури та макроекономічних показників. Реалізація усіх заходів комплексно дозволить сформувати стійкий фінансовий ринок, що стане однією із складових до розвитку української економіки в цілому.

Література

1. Абакуменко, О. В. Розвиток кон'юнктури фінансового ринку України: монографія / О. В. Абакуменко – Чернівці: ПАТ ПБК Десна, 2013. – 464 с.
2. Глазунов, Є. О. Сучасний стан розвитку ринку лізингових послуг в Україні / Є. О. Глазунов // Магістеріум. Економічні студії. – 2014. – №3. – С. 47-50.
3. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nssmc.gov.ua/user_files/content/965/1427444686.pdf
4. Крупка, М. І. Оцінка обсягів та якості кредитного портфелю банків України [Електронний ресурс] / М. І. Крупка, О. Б. Баран // Ефективна економіка. – 2015. -№ 11. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/pdf/11.../13.pdf
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/>
9. Ратошнюк, І. М. Страховий ринок України: проблеми і перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І. М. Ратошнюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78288.doc.htm
10. Черненко, Л. В. Проблеми розвитку банківської системи України [Електронний ресурс] / Л. В. Черненко. – Режим доступу: www.khntusg.com.ua/files/sbornik/.../55.pdf

References

1. Abakumenko O. V., (2013). Rozvytok koniunktury finansovoho rynku Ukrainy [The development of financial market of Ukraine]. Chernihiv: PAT «PVK «Desna» [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

2. Hlazunov Ye. O., (2014). Suchasnyi stan rozvytku rynku lizynhovykh posluh v Ukraini [The current state of development of the leasing market in Ukraine]. *Mahisterium. Ekonomichni studii – Magisterium. Economic studies*, 3. 47-50 [in Ukrainian].
3. Kompleksna prohrama rozvytku finansovoho rynku Ukrainy na 2015-2020 rr. [A comprehensive program of financial market of Ukraine for 2015-2020] Retrieved from: http://nssmc.gov.ua/user_files/content/965/1427444686.pdf [in Ukrainian].
4. Krupka M. I., Baran, O. B. Otsinka obsiahiv ta yakosti kredytnoho portfelia bankiv Ukrainy [Estimated amount and quality of the loan portfolio of banks of Ukraine]. Retrieved from: www.economy.nayka.com.ua/pdf/11.../13.pdf [in Ukrainian].
5. Ofitsiynyi sait Derzhavnoho komitetu statystyky [The official website of the State Statistics Committee]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Ofitsiynyi sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh [The official site of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets] Retrieved from: <http://nfp.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [The official site of the National Bank of Ukraine] Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
8. Ofitsiynyi sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [The official site of the National Commission on Securities and Stock Market] Retrieved from: <http://www.nssmc.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Ratoshniuk I. M. Strakhovyi rynek Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [The insurance market in Ukraine: problems and prospects] Retrieved from: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78288.doc.htm [in Ukrainian].
10. Chernenko L. V. Problemy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy [The problems of the banking system of Ukraine] Retrieved from: www.khntusg.com.ua/files/sbornik/.../55.pdf [in Ukrainian].

Надійшла 16.03.2016